VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Muistio

Kuurojen ja viittomakielisten totuus- ja sovintoprosessin työryhmän 3. kokous

Aika: perjantai 2.3., kl. 9:00–11.30
Paikka: Eteläesplanadi 4, Sali 9

Vesa Vuorenkoski, valtiosihteeri, puheenjohtaja VNK
Pamela Sarasmo, siht. OM
~~Corinna Tammenmaa OM~~
Laila Vihersaari-Johnston, siht. VNK
~~Taina Kulmala, VNK~~
~~Juha Luomala, STM~~
Tea Hoffrén, STM
Markku Jokinen, Kuurojen Liitto ry
Laura Pajunen, Kuurojen Liitto ry
Risto Hoikkanen, Suomen Kuurosokeat ry
~~Salla Fagerström Suomen Kuurojen Historiaseura ry~~
Aarne Pirkola, Suomen Kuurosokeat ry
Magdalena Kintopf-Huuhka, Finlandssvenska teckenspråkiga rf
Tulkkaus:
Mira Suomela, Osuuskunta Via
Susanna Söderlund Kuurojen Liitto ry
Karoliina Franck Kuurojen Liitto ry
Päivi Masih Osuuskunta Via
Ellen Hoang Osuuskunta Via
Salla Kuusinen Osuuskunta Via
Kati Knuuttila Trilog Oy

Vierailija: ministeri Timo Harakka

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja Vesa Vuorenkoski avasi kokouksen klo 9.10, totesi asialistan ja toivotti ministeri Timo Harakan tervetulleeksi kokoukseen.

2. Ministeri Harakka

Sovittiin että ministeri Harakka kertoo aluksi mietteitään prosessista, jonka jälkeen avataan keskustelu.

Snellmansgatan 1, Helsingfors | PB 23, 00023 Statsrådet | TELEFON/TELEFON 0295 16001 (växel/växel) | FAX/FAX (09) 1602 2165 | kirjaamo@vnk.fi
Snellmansgatan 1, Helsingfors | PB 23, 00023 Statsrådet | registratorskontoret@vnk.fi

Ministeri Harakka toivotti kokousväen tervetulleeksi viestintä- liikenneministeriöön. Ministeri totesi puhuvansa enimmäkseen kokemusasiantuntijaroolista käsin. Ministeri toi aikoinaan Hufvudstadsbladetissa esille tarpeen totuus- ja sovintoprosessista. Ministeri piti osaltaan huolta siitä, että totuus- ja sovintoprosessi saatiin nykyiseen hallitusohjelmaan. Viitotut muistiot -selvitys toi ansiokkaasti esille historialliset vääryydet ja traumat. Se oli ensimmäinen askel. Ministeri kertoi itse olevansa CODA. Totuus- ja sovintoprosessissa on kyse historiallisesta prosessista, johon ei ole olemassa suoranaista esikuvaa. Tässä luodaan esikuvaa muulle maailmalle. Ministeri pitää järjestöjen laatimaa tiekarttatyötä erittäin arvokkaana. Se mikä prosessin lopputulos tulee olemaan, voi olla toissijaista, prosessi on itsessään tärkeä ja itseisarvoista. On tärkeää pohtia, johtaako syrjivä historia syrjiviin rakenteisiin. Voidaanko syrjivät rakenteet erottaa budjettitaisteluista? Pitää huomioida ne oikeudet, jotka kuuluvat viittomakielisille henkilöille. Meidän CODA-lasten kokema syrjintä on enimmäkseen välillistä. Kuurot henkilöt ovat prosessissa pääroolissa. Kuurot ovat aina joutuneet kokemaan sitä, että me otamme hommat haltuun. Sitä ei pidä tapahtua nyt. Tärkeä kysymys on, miten voisimme päästä siihen, että itse prosessi on tervehdyttävä? Vääryyksistä tulee opettaa kouluissa ja ne on tuotava kaikkien tietoon. On tärkeää, että kaikki valtioneuvoston jäsenet saadaan sitoutumaan tähän työhön. Ministeri kokee, että anteeksipyyntö on helppo tapa kuitata ja painaa asioita unohduksiin, joten pelkkä anteeksipyyntö ei riitä. Pitäisi olla vakuutus siitä, ettei vääryydet enää koskaan toistu. Korvaus-sana on puhutussa kielessä melkein kuin korjaus-sana. Ministeri ei usko, että historiallisia vääryyksiä pystytään koskaan täysin korvaamaan. Mutta pitää miettiä, miten korjataan. Mitkä ovat ne rakenteet, joilla voitaisiin jatkossa estää kuurojen oikeuksien toteutumatta jättäminen? Haasteena on, että meidän lainsäädännön on vaikea ymmärtää aistivammaisuutta ja kielellisiä oikeuksia yhtäaikaisesti. Olennaista on, että valtiollisen tunnustuksen jälkeen yhteisö kokee, että nyt mennään yhdessä kohti valoisampaa tulevaisuutta.

Puheenjohtaja kiitti ministeriä syvällisestä pohdinnasta ja antoi yhteisön jäsenille puheenvuoron.

Yhteisöstä nostettiin esille ministerin alustuksen pohjalta seuraavia seikkoja:

Erittäin arvokasta, että ministeri on mukana keskustelussa, ja harvoin saa kuulla tämänkaltaista asiantuntemusta kuin nyt sai. Ministerin puheessa oli valtavasti teemoja, jotka yhteisönkin mielestä ovat juuri niitä keskeisiä kysymyksiä. Keskustelua tarvitaan edelleen. Yhteisö ei edelleenkään vielä ihan tiedä, mitä totuus- ja sovintoprosessi oikeastaan tarkoittaa. Kaikki yhdistykset eivät ole vielä olleet keskusteluissa mukana, ja viitotut muistot -selvityksestä on vasta tulossa tiivistelmät viittomakielille.

Järjestöillä on oma sisäinen prosessityöryhmä. CODA-järjestö kävi eilen tapaamassa ao. työryhmää. CODA-lapsia on melkein yhtä paljon kuin kuuroja. He kantavat mukanaan osittain menetetyn lapsuuden kokemusta. He ovat joutuneet olemaan varhain itsenäisiä ja toimimaan tulkkeina. He ovat jatkossa edustettuina järjestöjen sisäisessä työryhmässä. CODA-lasten asemassa on eroa siinä, milloin he ovat olleet lapsia. Nykyaikana ongelmana on vaikeus saada viittomakieli CODA-lapsen äidinkieleksi. Asiaa katsotaan edelleen aistivamman kautta. CODAT voivat olla jossain määrin myös todistajia. Entä muut ryhmät, kuten kuurojen sisarukset,

monivammaiset kuurot ja ylipäätään perheet? Perhejärjestöt eivät ole vielä olleet kovin motivoituneita tulemaan mukaan, mutta heidät on pidettävä mukana.

Tärkeää on, että yhteisö alkaa uskoa, että yhteiskunta arvostaa viittomakielisiä ja tehdään rakenteellisia muutoksia. Miten prosessi saadaan tulevaan hallitusohjelmaan? Kuurojen Liitto on käynyt tapaamassa eri puolueiden jäseniä. Kuurosokeissa ei ole hirveästi ollut halukkuutta osallistua käytyihin keskusteluihin, koska on tapahtunut niin kamalia asioita, ettei haavoja haluta avata. Vähitellen on alkanut löytyä kuurosokeita henkilöitä, jotka ovat kyselleet, saisivatko hekin psykososiaalista tukea. Samoja haasteita suomenruotsalaisella puolella, mutta siellä lisäksi se, että ihmiset ovat joutuneet muuttamaan Ruotsiin. Sitä voisi valtion puolesta selvittää, miksi suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävät eivät voineet jäädä Suomeen, miksi heidän piti lähteä Ruotsiin opiskelemaan. Yle Areenassa dokumentti, joka kannattaa katsoa ”Finlandssvensk och döv – en osynlig minoritet” https://arenan.yle.fi/1-63358732. Tulkkikoulutusta ei ole suomenruotsalaisella viittomakielellä. Kuurosokeista nuorista yhä useampi käyttää nykyään yhä enemmän puhetta, mutta viittomakielinen identiteetti olisi tärkeää. Nuorille historian vääryydet voiva olla vielä aika tuntemattomia. Tiedottaminen on puutteellista viittomakieliselle.

Ministeri toi lopuksi esille vielä kiitoksensa yhteisön ajatuksista, jotka olivat osin myös pysäyttäviä. Esimerkiksi kuurosokeiden henkilöiden kokemukset korostavat sivuuttamisen ja syrjäyttämisen systemaattisuutta ja syvää rakenteistumista. Ensiksi tapahtuu jokin vääryys ja vääryyden kokenut alkaa pitää sitä normaalina – ei voi kuvitella julmempaa aikaa ja ympäristöä. Tämä täytyy tuoda suurella painoarvolla kaikkien tietoon. Me päättäjät annetaan mielellään kuvaa hyvinvointivaltiosta ja sitä, että olemme maailman onnellisin kansa, mutta silti nämä vääryydet ovat meidän rakenteissamme. Totuus on edellytys sille, että voidaan tehdä sovinto. Ja vasta sovinto antaa merkityksen totuudelle ja historiatyölle, ei ole toista ilman toista. Mikä prosessin lopputulos on, edellyttää meiltä epävarmuuden sietämistä. Se voi kestää vuosia. Toivottavasti pääsemme oikeustaistelusta eroon. Kyse on harkinnanvaraisuudesta ja resursseista, josta pitää jollain tavalla pystyä erottelemaan se, mikä on oikeutettua harkintavaltaa ja mikä ei. Kieltä pitää kunnioittaa. Sen tulee loppua, että kotona keskusteltaisiin viittomakielellä vain konkreettisiin asioihin liittyvistä asioista. Pitää saada kielenopetusta, jotta voidaan puhua abstrakteistakin asioista, esim. politiikasta. Taas tulkkauksen osalta on vaikea ymmärtää, miten se voi olla kilpailutusten ja taloudellisten rajoitusten piirissä. Ministeri kiitti yhteisöä.

Ehdotettiin ja päätettiin, että asialistan kohta 4. siirretään asialistan kohdaksi 3.

3. Totuus- ja sovintoprosessin vaihtoehtoiset mallit

Pj. toivoi reflektioita seuraavassa kokouksessa äskeisestä ministerin kanssa käydystä keskustelusta sitten, kun asiaa on ehditty omaksua. Keskustelua siitä, mitä totuus- ja sovintoprosessi tarkoittaa tässä tapauksessa, on pidettävä yllä. Sitä on vielä käytävä ennen kuin tehdään konkreettisia ehdotuksia siitä, minkälaisilla konkreettisilla rakenteilla/malleilla prosessiin lähdetään. Haasteen moninaisuus on vasta hahmottumassa. Viime kerralla asiantuntijoiden rivienväleistä oli luettavissa, että ne prosessit, joihin on petytty, on ehkäpä lyöty liian tiukasti lukkoon prosessin alussa. Joko ei ole saatu sitä, mitä luvattiin, tai ei tyydytty siihen, mitä saatiin. Pj. haastoi miettimään asiaa ja kaikkia kirjaamaan ylös ajatuksiaan tästä ensi kokousta varten.

Yhteisö kertoi, että järjestöjen sisäisessä työryhmässä on laadittu alustavaa tekstiä siitä, minkälainen malli voisi olla toimiva. Markku Jokinen esitteli ajatellut pääkohdat tiiviisti. Ensinnäkin kysymys on valtavasta oppimisprosessista. Kaksi osapuolta: yhteisö ja valtio. Niiden välillä tarvitaan jatkuvaa **dialogia ja oppimisprosessia**. Miten me turvataan jatkuva dialogi, jotta se ulottuu valtion puolelle? Tämän työryhmän työ ei saisi päättyä tähän, vaan jatkuvuus olisi turvattava ja saatava samat virkamiehet pysymään mukana. Dialogi on ydin järjestöjen mallissa. **Psykososiaalinen tuki** on mukana itsenäisenä kokonaisuutena ja vastuussa siitä sairaanhoitopiirit. Se olisi oma selkeä kokonaisuutensa. **Komissiosta** on keskusteltu, että on vaarana, että se olisi liian kaukana/vieras ihmisille. Kuka haluaisi tulla kertomaan syvimmistä traumoistaan jollekin arvovaltaiselle henkilölle, joka ei tunne yhteisöä (arvovalta vs. luottamus)? On mietitty, että tarvittaisiin tämän työryhmän kaltainen elin, poliittinen foorumi, joka toimisi ohjausryhmänä. Mutta sen lisäksi tarvittaisiin palkattu henkilöstö ja sihteeristö, jonka vastuulla olisi tulkkaukset, tiedottaminen, ja jotka tekisivät esityksiä toimenpiteiksi. Sihteeristö raportoisi sitten ohjausryhmälle. Lisäksi tarvittaisiin parlamentaarinen työryhmä, jolle myös raportoitaisiin. **Tervehtymisen** osalta on keskusteltu, että pelkkä psykososiaalinen tuki ei riitä. Sihteeristöllä voisi olla rooli, että se seuraa, miten tervehtyminen etenee yhteisössä. **Edustuksellisuus vs. riippumattomuus**. Paljon tuodaan esille riippumattomuutta ja itsenäisyyttä, mutta kyllä tämän prosessin tulee olla edustuksellinen eli ei sivuuteta järjestöjä.

Sihteeristön resursointi on tärkeää. Tarvitaan paljon ihmisiä, jos tehdään haastatteluja. Olisiko myös ryhmäkuulemisia? Entä korvauspuoli? Se on todella herkkä aihe, kun toisille ehkä korvataan, mutta toisille ei. On vaarana, että traumat syvenevät entisestään. Korjauspuolelle tarvittaisiin lista siitä, mitä pitää korjata ja valtio sitoutuisi ne tekemään. Kaiken kaikkiaan on ajateltu matalan kynnyksen mallista. Käytännössä on yksi prosessi, jonka sisällä on useampia pienempiä prosesseja. Mallista on jatkettava keskustelua myös järjestöjen hallitusten kanssa ja pitää järjestää jokin tilaisuus kevään aikana tai syksyllä, toivottavasti keväällä, jotta yhteisö pääsee mukaan. Ei pidä lukittautua vielä mihinkään.

Pj. totesi, että on oikein hyvä, että yhteisöllä on jo nyt hyvin punnittua pohjaa mallia varten. Norsunluutornimalli, jäykkyys tai hierarkia ei varmasti tässä auta, vaan joustavuus, avoimuus ja helposti lähestyttävyys. Pj. toivo, että ensi kerralla voitaisiin vielä peruuttaa pari askelta taaksepäin, ja miettiä, mitä totuus- ja sovintoprosessi tarkoittaa tässä yhteisössä ja mikä on se aikajänne, mitä tarkastelemme. Onko syytä miettiä aikataulua ja mitkä ovat tavoitteet? Vuorovetoista keskustelua varmasti tarvitaan.

Todettiin, että ei ole ollenkaan huono asia, jos tähän kaikkeen menee aikaa. Kokouskielen ja lakitekstien omaksuminen ja tulkkauksen seuraaminen voi muuttua raskaaksi, jos mennään liian nopeassa tahdissa eteenpäin.

4. Yhteisön moninaisuus ja työryhmän edustuksellisuus

Pj. totesi, että lähtökohtana työn käynnistämiselle on ollut se, että järjestöt edustavat yhteisöä. Yleensä valtioneuvosto ei muuta työryhmän kokoonpanoja. Rima on siltä osin korkealla. Moninaisuutta ja edustuksellisuutta ei ehditty kunnolla käsitellä. Sovittiin, että palataan asiaan seuraavassa kokouksessa. Voitaisiin esimerkiksi miettiä, voisiko CODA-järjestöä kuulla työryhmässä asiantuntijana jossain vaiheessa.

5. Edellisen kokouksen muistio

Kaikki eivät olleet ehtineet lukea muistiota ja sovittiin, että palataan asiaan sähköpostitse.

6. Muita asioita

Puheenjohtajan blogi oli hyvä, mutta toivottiin, että viittomakielinen video nostetaan heti blogin alkuun. Nyt sitä on ollut vähän hankala löytää.

Pj. totesi, että tulee mitä luultavammin jatkamaan puheenjohtajana työryhmän loppuun saakka hallitusvaihdoksesta huolimatta.

PJ. toivoi, että jatkossa voitaisiin löytää niin suuri kokoushuone, että sinne saataisiin järjesteltyä pöydistä pyöreä muoto tai hevosenkenkä muoto. Viittomakielisille henkilöille suorakaiteen muotoinen kapea pöytä järjestely on haasteellinen, koska silloin on vaikea seurata muiden viittomista. Lisäksi valaistuksen tulisi olla riittävän kirkas.

Pj. ehdotti OKM:n kansliapäällikön kutsumista seuraavaan kokoukseen, jotta saadaan keskustelua aikaiseksi myös eri ministeriöiden välillä. Sovittiin, että myöhempiin kokouksiin voidaan kutsua myös muita kansliapäälliköitä (kansliapäällikkökierros), esim. OM:stä, STM:stä ja VM:stä. Idea ei ole kutsua heitä kuultaviksi, vaan että he pääsisivät sisälle aiheeseen.

7. Kokouksen päättäminen

Pj. päätti kokouksen klo 11.30.